

րական, շեքի տիտղոսին տակ: Անհունը, Բու-
վանգակը, շաստատուութիւնը, Մահը, Աստուած,
Հանձար, Գեղեցիկը, Սէրը, Աստղերուն խօսքն
եւ Հոգեկանութիւն ու Նիւթականութիւն. ա-
հաւաստի մատենական 71 էջերէն բովան-
դակուած եւ իրարու հետ լեռանց շղթանե-
րու պէս սերտ յարաբերութիւն ունեցող իմաս-
տասիրական եւ բանաստեղծական, կամ մէկ բա-
նով բուստայական՝ Տանեակը, զոր Նարեկի
Հոգեկամայլ տատարկին նման յաղողած է « Եր-
գել, բարբառիլ, գուրս տալ բոլոր զգացածը...
երաժշտութեան եւ մարդկային արուեստագի-
տութեան ամէն երանգներով » (էջ 22) ար-
գիւնաշատ Հեղինակը: « Անբերաշափ կոյս եւ
յստակ աշուղ », (անդ) գիտուած բնութեան՝
զագերոտիկական ճշգրտութեամբ գրողմուած այս
նկարը, ամէն էջի մէջ ուղիղ բանագիտութիւն,
բարձր բնականացութիւն եւ զարմանալի հոգե-
խօսութիւն գուրս ցայտեցնող սոյն խոր բա-
նաստեղծական (գրմ. tief poetisch) երկասի-
րութիւնը՝ շնորհարար բաւականաչափ յանձնա-
րարել յարգ. հասարակութեան, մանաւանդ
երկրասարդութեան արամագրութեան իրեւ-
vademecum մը, որուն մէջ « կրնան գտնել մեծ
մասով իմաստասիրութիւնն հին հաւատքի մը
եւ անդորրութիւնն առաքինական բանաստեղծիկ
զգացումներու » (Մուսք Դ.): Թղթոյն աղնու-
թեանը, ապագրութեան մաքրութեանը եւն վրայ
շնորհ խօսքի, որովք եւ նմանները գրքի մը ար-
տաքինը միայն կը կազմեն, եւ գիրք մը իւր ներքե-
նոյն կը պարտի ի հարկէ գիրք անուանուելու
վսեմ արտօնութիւնը. ճաշակագէտ մը սակայն
բնականաբար կը բաղձայ առողջ ներքին մը ա-
ռողջ արտաքին մէջ եւ Մըմընների կրթ ճա-
շակին պարզ համոզում մը գոյացնելու համար
բուռի պէտք չունինք, այդ իրականութիւն է,
ուրեմն մատենիկս թէ բովանդակութեան թէ՛
ձեւին կողմանէ կրնայ գոհացնել ընթեր-
ցողը:

Ա. Վ.

1 Poète de la raison անուանած է Բուսոնը: Le
bon sens chez lui, հրէ՛ Սէնտ-Բեռն, arrive, a force de
chaleur, au rayonnement et à la lumière.

ԵԱՆԱՄԱԿ ՓԻՐՈՒՍԻԻ ԴՐՈՒՍԻՐ. ԱՐՏԱՆԵՐ ԲԱՅԱ-
ՆԱՆԻ.— Թարգմ. Ե. Թրքեալեան: Նիւ-Ճորք, Արար տպա-
գրական ընկերութիւն 1909 էջք X + 182. Գինն 2 Պր.:

Երկու տարի յաւաք Հանգիսիս մէջ (1907,
էջ 145) ծանօթացուեցաւ Գր. Ե. Թրքեալեանի
պահլաւերէն բնագրէն կատարած — « Արտա-
շիր Բարական, Կարնամակ », — թարգմանու-
թիւնը: Այդ գործէն վերջը փափաքած էր
յարգ. թարգմանիչը « Պարսից բանաստեղծա-
կան վեհակումբին այն վեհագոյն Գահեգին
վեհազնեայ ֆիրդուսին տիեզերահոյակ Շահ-
նամակին այս մասն ալ ընծայաբերել Հայ գրա-
կանութեան », Այսօր իրականացած է այդ փա-
փաքը: Կարնամակի հոչակը բարձրացնող դիւ-
ցազներգական միեւնոյն տարրը՝ հրաշ-
տարական ֆիրդուսիի դիւցազներգութեանս,
Ահա նիւթն իւր էական գծերովը: Դարեհի
Սասան որդւոյն կրտսեր զաւակը հովուապետի
մը քով (Բարական) ծառայութեան կը մտնէ եւ
անոր գուստըր կնութեան կընդունի: Այս ամուս-
նութենէն կը ծնանի Արտաշիր, Սասանեան իշ-
խանութեան նախահայրը — ֆիրդուսիի դիւ-
ցազը: Արտաւան (Դ.) պարթեւաց վերջին թա-
գաւորը իրեն կը կանչէ զԱրտաշիր եւ իւր չորս
որդիներէն վերագոյն գիրք մը կու տայ անոր,
բայց ապա յանդաւի գծտելով՝ ձիապանապետ
կը կարգէ զինքը: Սակայն Արտաշիր Արտաւանայ
հարձին հետ սիրոյ կապով փարսի կողմերը խոյս
կու տայ, որով՝ ետեւէն կը բրգուէ զԱրտաւան,
որ ի գուր անոր ետեւէն պնդելէ վերջը՝ ճակատի
մը մէջ Արտաշիր զօրութեան զոհ կ'երթայ: Ֆիր-
դուսի այնուհետեւ կը նուագէ ըստ հեշտի իւր
գիւցազինն պատերազմները, յաղթութիւնները
նաեւ Արտաւանայ դստեր հետ ամուսնութիւնը,
որմէ կ'ունենայ Արտաշիր իւր ժառանգը Հարուր.
(Հապուհ) որդին (241—271): Որմիդայ գա-
հակալութիւնը վերջին նուագն է գիւցազներ-
գութեանս: Այս հայրենասէր բանաստեղծին
համար աւելաբեր նիւթով՝ ապահոված է ֆիր-
դուսի հետագայ ժամանակներու մէջ իւր համ-
բաւը, այն, որ ազգասէր Ամիրապետին վստա-
հութեան իրաւունք ստացած էր՝ դեռ կենդանի:
Խորասանի Թուս քաղաքին մօտերը, Հասապ
գիւղին մէջ Գեհհան՝ աղնուատում ցեղէ մը
ծնած է հուշականուն բանաստեղծը: Սուլթան

1 Գեհհան կըսուէին այն հին աղնուական ցեղը,
որ գիւղերու զատակերաններու տէր ըլլալով աւատական
բարեւր զատակարգ կը կազմէին եւ որոնք Արաքսոյ ուսի-
րապետութեան ժամանակն ալ երկար տառն պահեցին
իրենց գլուխները:

Մահմուդ Ղազնեվի ժամանակին (997—1030 թ. թ.) ընդհանուր վերածնունդն էր հասնելին մեջ կու գայ իր յարի ֆիրդուսի պարսիկ ուրիշ մեծ հանճարներու: Պատմական խորին հմտութիւնը եւ բանաստեղծական անմիջեւի գերազանցութիւնը տեսնելով՝ Մուլթանը կ'անարկէ իրեն ձեռնարկու ըլլալ առաջնայ գիւցազնեւութեանս: Այսու հանգիստ վեղերի խորամարտ հոգին կ'աղմկէ բանաստեղծին կենսաբեր, Մուլթանին հետ բարեկամութեան զօղը խզել կու տայ, որով բանաստեղծը թախիծներու մէջ կը կնքէ իւր արդիւնալից կենսաբեր (1029), թէպէտ մահուան վերջը Մուլթանը կը ճանչնայ անոր արժանիքը եւ կը սիրէ: Աւելորդ չի՞ գէ կարծենք նոր դրուատիք տալ ընտրելին, ինչպէս իրեն կ'աղմկէ ունեցած վարկը հանրածանօթ է արդէն: Վճարենք սակայն թարգմանչին՝ գնահատութեան հարկը, զոր կը պարտենք իրաւամբ: Ուսանաւոր է թարգմանութիւնն ալ, 1976 տող, դիւրասահ եւ ակործալուր, որ անտարակոյս արձագանգ է թարգմանչին ճարտարութեանը: Ուսանաւորին եւ թարգմանութեան վրայ անգրագոյն դիտողութիւններ ըրած է արդէն յարգ. թարգմանիչը, եւ հանրութեան դատաստանին ենթարկած: Ցարակոյս չկայ՝ որ մեծ արժանիք ունի Յ. Թիրեաքեան այն գլխի ալ, որ կորոզ կը հանդիմանայ այս գործքով մեր ազգին պատմական սովորութեան մը, այսինքն է՝ թարգմանել օտար մտքերու գլուխ գործոցները, մատչելի ընել հայու մտքին ամէն յառաջագիմական արգասիք, զոր կը գտնէ իւր շուրջը ծաղկող ագգերու բով: յաւանախ դէպս անշնանակ տեղ չի բռներ նաեւ պարսիկ հին գրականութիւնը, մեր ի հնուց գրացին:

Ս. Շ.

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐ, Ա. Կազմեղին Ղ. Աղայեան. Ա. Անտրոնիս, Յովհ. Թումանյան, Վ. Փափուգեան. Տիգրիս Տպ. ընկ. «Պրոբլեմ», 1909, մեծ 8^{րդ} էջը 688: Գրքին 2 ըմ.:

Գպրոցներու օր ըստ օրէ բարգաւաճիլը ի կաւկաս, եւ հայերէն ուսման տրուած ուշագրութիւնը նորանոր ձեռնարկութեանց կը իրախուսէ հայ ուսուցիչ գասապարքը. եւ այս իրախուսման արդեամբք է անելչաւ, որ ուսուսհայ հրապարակին վրայ սկսած են ի լոյս գալ բազմաթիւ ընթերցարաններ, որոնք աւելի նախապատրաստական են եւ Ա—Դ դասըն-

թացքներու յարմարեցած. անդրագոյն քայլ մը կ'առնուի առաջնայ ձեռնարկութեանս, «որուն նպատակը եղել է, ինչպէս կը բացատրեն կազմողները Յառաջարանին մէջ, երկու ջոկ-ջոկ եւ ստուար հատորների մէջ հաւաքել ուսուսհայ եւ թիրքահայ գրողների ինչո՞ւրի երկերից ամբողջական գրուածքներ եւ կտորներ, որոնք պիտի ծառայեն թէ՛ Գ. եւ Ե դասարաններու համար ընթերցարան, եւ թէ՛ ամէն հայու համար լաւագոյն ընթերցանութեան գիրք: Չեռնարկութիւն մը արժանի անշափ դրուատեաց, գործք՝ կարեւոր ամէն գրասէր հայու: Պիտի ջանանք հոս ներկայացնել զայն համառօտիւ այն ամէն հայու, որ սիրող է իւր մայրենի գրականութեան, որ բարեկամ է «հայ գրողներու», եւ որոնց տակաւին անմատչելի է սիրուն հատորս:

Չորս անուանի գեղեցկագոյն հայ գրողներու աշխատակցութեամբ եւ ինտելլիգէն լոյս կը տեսնէ հաւաքածոյս, ուր ամփոփուած են ուսուսհայ գրականութեան մէջ յայտնի գրողներու երկերէն գեղեցկագոյն գրուածքները՝ արձակ եւ ոտանաւոր, մեծաւ մասամբ ամբողջական երկեր, որոնց զետեղումը խորշելու համար «տալակալի միակերպութեան», եղած է խառն, բայց դասաւորութիւնը՝ ըստ կազմողներու մացատրութեան, «պարզից դէպի բարդը, նոր երկերից դէպի հինը, մնացոր գրականից դէպի բարբառայինը»:

Ա. Հատորին մէջ կը տեսնուին յատկապէս՝ Ղ. Աղայեան (էջ 1—94, Կայտնութիւն, Արեւիկացան, Տարբ.-լինգւոյ, Բաժանութիւն, Սէրը արտաքսած, Երգչ. Թումանյան (էջ 95—146՝ Ստանդի Գաւիթ, Փարւանա, Անուշ, Թմրկարքիք առումը, 7 կտոր են), Վ. Փափուգեան (էջ 147—227, Արաղայի գաւառում, Հայ բույնների վրանում, Ծովի վրայ են, 15 կտոր), Ա. Ես. Իսահակեան (էջ 228—234, Բանաստեղծութիւններ), Հրիվանդագէ (էջ 235—318, Արախտը, Կրակ), Երգչ. Երգչանիսեան (էջ 314—321, Բանաստեղծութիւններ), Լեւ (էջ 32—365, Պանդուխտը, Այծարած), Հուշանիկ Կուրդեան (էջ 366—367, Բանաստեղծութիւններ), Գ. Բալինջյան (էջ 370—390, Կիւրաքի կեանքից յիշգրութիւններ), Վ. Միրաքեան (էջ 391—410, Լայարի որդը, Արդար (էջ 411—423, Ծաղկաւ սուլթանը, Ծաւրիք), Ե. Ես. Կորեան (էջ 424—427, Բանաստեղծութիւններ), Ա. Ծառուրեան (էջ 438—444, Բանաստեղծութիւններ), Ա. Ահարոնեան (էջ 445—516, Աքաղաղը, Մարդեր, Լաց, պառաւ, լաց են), Լ. Մանեկեան (էջ 517—529, Փոթորիկ, Բանաստեղծութիւններ), Մուրացեան (էջ 530—552, Կոյի ագաւալը), Ռ. Պապեան (էջ 553—584, Բանաստեղծութիւններ, Փառասէր), Մ. Կալանդեան (էջ 590—94, Բանաստեղծութիւններ),